

การแต่งงาน : การลงทุนทางเศรษฐกิจ *

ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์**

---

* บทความนี้เรียบเรียงจาก Naachiro, Yashiro. "The Economics of Marriage." JAPANEQ 23 (Special Issue 1996): 22-29.; Shida, Kiyoshi. "A Short History of Weddings in Modern Japan : Why Are Ceremonies Necessary? The Yoke 14, 79 (October 1996): 3-6. และ Minami, Chieko. "Shift Away from "Family" Weddings : "Being Myself" Means Less Expensive." The Yoke 14, 79 (October 1996): 7-9.

** นักวิชาการอิสระ

การแต่งงาน : การลงทุนทางเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาถึงการแต่งงานในด้านความสัมพันธ์ที่มีต่อโครงสร้างของครอบครัว จะพบว่า ความสัมพันธ์ของครอบครัวมีอยู่ 2 แบบ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ทางสายเลือด (เช่น ระหว่างพ่อกับลูก) และความสัมพันธ์โดยการแต่งงาน เดิมหน่วยพื้นฐานของสังคมญี่ปุ่นเป็นครอบครัวที่มี 3 ชั่วอายุคน (a three-generation family) อยู่ด้วยกันโดยยึดถือความสัมพันธ์ทางสายเลือด เป็นครอบครัวขยายที่ประกอบด้วยผู้ชายผู้ซึ่งทำหน้าที่จัดหาค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวและภรรยาของเขา ลูก ๆ ของพวกเขา พ่อแม่ของสามี และในบางกรณียังรวมถึงญาติพี่น้องของสามีที่ยังไม่ได้แต่งงานด้วย แต่ในปัจจุบันครอบครัวญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ความสัมพันธ์โดยการแต่งงาน

การแต่งงานและครอบครัวขยาย

ในปี ค.ศ. 1950 (5 ปี หลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง) ครอบครัวของชาวญี่ปุ่นเกือบครึ่งหนึ่งเป็นครอบครัวขยาย ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจของครอบครัวอย่างอิสระ เป็นระบบที่เลี้ยงตัวเอง (self-supporting system) ทรัพย์สินสมบัติ (ที่ดินและบ้าน) ของครอบครัวเป็นของส่วนรวม สมาชิกแต่ละคนของครอบครัวไม่ได้รับค่าจ้างในการใช้แรงงาน กิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในครอบครัวทำหน้าที่อย่างอิสระจากเศรษฐกิจแบบตลาดเงินตรา ครอบครัวขยายที่มีพื้นฐานจากการร่วมสายเลือดเดียวกันมีส่วนสนับสนุนกิจกรรมทางการผลิตของประเทศในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันที่เต็มไปด้วยองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ ครอบครัวขยายไม่เพียงแต่จะเป็นพื้นฐานของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมั่นคงซึ่งให้ความยึดเหนี่ยวทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และความไม่มั่นคงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว

ครอบครัวซึ่งอยู่ในภาคเกษตรกรรมหรือพาณิชยกรรมนั้น เด็ก ๆ จะเป็นแรงงานและเป็นผู้รับช่วงธุรกิจของครอบครัวในอนาคต สัญญาที่ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษรได้กำหนดไว้ว่าพ่อแม่จะต้องเลี้ยงลูกและดูแลลูก ในทางกลับกันลูก ๆ จะต้องใช้เงินที่พวกเขาหาได้ในการดูแลพ่อแม่เมื่อท่านไม่สามารถที่จะทำงานได้ ลูก ๆ ที่มาทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยทางสังคมสำหรับพ่อแม่ของพวกเขา เป็นรูปแบบหนึ่งของทุนที่ทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้เหมือนเช่นที่ดินหรืออาคาร พฤติกรรมเช่นนี้ถูกสังคมบังคับโดยวิถีทางของจริยธรรมแห่งความกตัญญูต่อพ่อแม่ ซึ่งเป็นอำนาจที่ได้รับมอบหมายมาให้ทำหน้าที่ดูแลครอบครัวของเขา พันธะหน้าที่เหล่านี้ได้ขยายไปยังเครือญาติภายนอกครอบครัวด้วย

สำหรับครอบครัวเดี่ยวแล้วการแต่งงานเป็นการเริ่มต้นของทุก ๆ สิ่ง ส่วนครอบครัวขยาย การแต่งงานเป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าที่จะเป็นเพียงวิถีทางของการทำให้แน่ใจในความต่อเนื่องและ พัฒนาการของสายครอบครัวบรรพบุรุษ และสำหรับผู้หญิงการแต่งงานเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการ มีส่วนร่วมในการร่วมสายเลือดเดียวกันของครอบครัวซึ่งเป็นองค์ประกอบของอำนาจทางการผลิตที่สำคัญ

ภายในครอบครัว ความต้องการขั้นพื้นฐานที่สุดสำหรับภรรยาก็คือการเต็มใจที่จะเชื่อฟังสามีของเธอและพ่อแม่ของเธอ รวมไปถึงความสามารถที่จะมีลูก เพราะการเกิดของเด็กเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับความต่อเนื่องของสายครอบครัวบรรพบุรุษ การที่จะมีลูกให้เร็วเท่าที่จะทำได้ ภายหลังการแต่งงานเป็นความต้องการของผู้หญิง สิ่งนี้ถูกพิจารณาว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของผู้หญิงที่จะมีลูกชายหลาย ๆ คน โดยลูกคนหนึ่งจะได้รับหน้าที่เป็นผู้สืบทอดครอบครัวของสามี และลูกคนอื่น ๆ ก็อาจเป็นไปได้ที่จะช่วยสืบทอดครอบครัวในฐานะที่อยู่เบื้องหลัง

ในครอบครัวขยาย วิถีชีวิตของผู้หญิงถูกจำกัดโดยแนวความคิดของลัทธิขงจื้อที่ว่าหน้าที่ของเธอคือการเชื่อฟังผู้ชายในชีวิตของเธอ อันได้แก่ พ่อของเธอจนกระทั่งเธอแต่งงาน สามีของเธอหลังจากการแต่งงาน และลูกชายของเธอหลังการตายของสามี เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับผู้ชายที่จะหย่ากับภรรยาถ้าเธอไม่สามารถที่จะให้กำเนิดลูกได้หลังจากแต่งงานกันมานานแล้วหรือถ้าเธอเข้ากับครอบครัวของเขาไม่ได้ นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1965 อัตราการหย่าร้างในประเทศญี่ปุ่นที่มีสาเหตุมาจากครอบครัวของสามีนั้นได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด

การแต่งงานและครอบครัวเดี่ยว

แนวความคิดที่มีศูนย์กลางอยู่ที่ครอบครัวนี้ได้ถูกวิเคราะห์โดยคนรุ่นหลังสงครามโลกว่าเป็น “ศักดินา” แต่ในยุคนี้เมื่อการผลิตซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ครอบครัวเป็นทุนทางเศรษฐกิจ การแต่งงานจึงเป็นความสำคัญทางเศรษฐกิจที่จำเป็นต่อสมาชิกทุกคนของครอบครัว เมื่อพิจารณาถึงแนวความคิดนี้จึงไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ว่าแนวความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ที่จะแต่งงาน เมื่อระดับการผลิตต่ำลง ผลประโยชน์ของกลุ่มจะต้องมาก่อนความต้องการของปัจเจก นี่เป็นเพราะว่าในช่วงเวลาที่ผลิตต่ำความเสี่ยงที่ว่าครอบครัวจะล่มสลายไปนั้นมีสูงขึ้น แนวความคิดเกี่ยวกับการแต่งงานซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนทางเลือกอิสระของปัจเจกนั้นคือการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เป็นเหตุให้หน่วยพื้นฐานของการผลิตเคลื่อนย้ายจากครอบครัวไปสู่ผู้ที่ได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน

ครอบครัวสมัยใหม่เป็นครอบครัวเดี่ยว ในครอบครัวแบบนี้ ความสัมพันธ์แนวราบภายในครอบครัวระหว่างสามีกับภรรยาจะสำคัญกว่าความสัมพันธ์แนวตั้งระหว่างพ่อแม่กับลูก

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้ความสำคัญของบทบาทครอบครัวในชีวิตประจำวันลดน้อยลง และสำหรับผู้หญิงความสำคัญของการแต่งงานเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ในสังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน ปัจจัยทางเศรษฐกิจอย่างเช่นระดับรายได้ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรม โอกาสการจ้างงานสำหรับผู้หญิง และการเปลี่ยนแปลงในสวัสดิการและการประกันสังคมซึ่งได้เพิ่มขึ้นนั้น ทำให้เป็นสิ่งที่ง่ายมากขึ้นสำหรับผู้หญิงที่จะเลือกทางชีวิตของพวกเขาเองโดยไม่ต้องยึดติดกับการแต่งงาน ผู้หญิงในวันนี้จึงมีอิสระในครอบครัวอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน รวมไปถึงอิสระที่จะเลือกว่าจะแต่งงานหรือจะอยู่เป็นโสด ลักษณะของครอบครัวที่เกิดขึ้นในบริบทนี้ได้ปรากฏออกมาในฐานะที่เป็นประเด็นหลักทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ทางเลือกของปัจเจกเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางทางด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับการแต่งงานและครอบครัว

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวที่มี 3 ชั่วอายุคนอยู่ด้วยกันได้แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานในเมืองใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นที่ว่าสามีซึ่งได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือนมีจำนวนมากกว่าลูกจ้างอิสระ และการที่ครอบครัวดังกล่าวจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจได้นั้น ปัจจัยสำคัญอยู่ที่การประสบความสำเร็จของบริษัทที่สามีทำงานอยู่และความก้าวหน้าของสามีในบริษัทนั้น รองลงมาก็คือทรัพย์สินสมบัติและสถานภาพของครอบครัว ขณะที่บทบาทของภราก็คือการเอาใจใส่ต่อครอบครัวและทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกเพื่อที่จะช่วยเหลือสามีของเธอผู้ซึ่งหารายได้ให้แก่ครอบครัว

ข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจที่มีอยู่สำหรับครอบครัวผู้ที่มีอาศัยค่าจ้างเป็นรายเดือนของคนต่างรุ่นอายุกัน 2 รุ่น ที่อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันก็คือ ค่าอาหารในครอบครัวใหญ่จะถูกกว่าในครอบครัวเล็ก และการกินข้าวนอกบ้านถือว่าเป็นความฟุ่มเฟือยซึ่งจะมีสำหรับโอกาสพิเศษเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่ออัตราการเกิดลดลงแต่ครอบครัวเดี่ยวกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้น สิ่งนี้ได้นำไปสู่การลดขนาดของครอบครัวอย่างกะทันหัน ปรากฏการณ์เช่นนี้ได้ปรากฏชัดในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จากการขยายตัวของร้านอาหารสำหรับครอบครัว ซึ่งนอกจากจะเกี่ยวข้องกับรายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้ว เหตุผลอีกอันหนึ่งก็คือเมื่อขนาดของครอบครัวลดลงค่าอาหารที่ถูกเตรียมขึ้นในบ้านต่อคนนั้นได้เพิ่มขึ้นจนถึงจุดที่การรับประทานอาหารนอกบ้านมีราคาไม่แพงนักเมื่อนำมาเปรียบเทียบกัน

ความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันยังคงมีอยู่ กล่าวคือ มีการเพิ่มขึ้นของครอบครัวที่มีสมาชิกเพียงคนเดียว การเพิ่มขึ้นของร้านค้าในโตเกียวและในเมืองใหญ่อื่น ๆ จำนวนประชากรที่อยู่ในวัยคนหนุ่มสาวและวัยสูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นและต้องดำเนินชีวิตอยู่ด้วยตัวพวกเขาเอง

ข้อดีทางเศรษฐกิจของการดำเนินชีวิตในครอบครัวขยายในเรื่องการสร้างบ้านในเมืองก็คือ การที่คู่แต่งงานจะซื้อบ้านเป็นของพวกเขาเองในขณะที่ยังมีเงินที่คืนสูงขึ้นนั้น จำเป็นจะต้องหาค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก แต่หากพ่อแม่ของคู่แต่งงานมีเนื้อที่ว่างในบ้านมากเกินกว่าที่เขาจะสามารถใช้หมด ในสถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลสำหรับคนรุ่นที่สองที่จะขอแบ่งเนื้อที่ภายในบ้านเพื่ออยู่อาศัยและด้วยวิธีนี้ก็ทำให้สามารถที่จะลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวขยายได้อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วคู่แต่งงานหนุ่มสาวได้จัดการเรื่องการเงินแยกออกจากกันและอาจจะปลูกบ้านแยกออกมาจากพ่อแม่ภายในบริเวณเดียวกัน แบบแผนอันใหม่ของครอบครัวจึงได้ปรากฏออกมาว่ามีครอบครัวเดี่ยวของคนรุ่นที่สองอาศัยอยู่ร่วมกันกับคนรุ่นแรกแต่ไม่มีการช่วยกันออกค่าใช้จ่าย

การแต่งงานสมัยใหม่

ในสมัยก่อนญี่ปุ่นเคยมีประเพณีที่เรียกว่า “การขโมยเจ้าสาว” (Stealing the Bride) หรือ “การแต่งงานโดยการลักพา” (Marriage by Abduction) ประเพณีดังกล่าวได้แพร่กระจายไปทั่วประเทศญี่ปุ่น ถือได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการแต่งงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าจะเป็นข้อตกลงที่เกิดขึ้นจากคนหนุ่มสาวเพียง 2 คนเท่านั้นก็ตาม การแต่งงานเช่นนี้แม้ว่าภายนอกดูเหมือนพ่อแม่จะไม่เต็มใจให้แต่งงานกัน แต่ในใจของพวกเขาแล้วมีความยินดีที่จะให้มีการแต่งงานเช่นนี้เกิดขึ้น เนื่องจากจะได้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการเตรียมงานแต่งงานซึ่งมีขั้นตอนพิธีการต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะงานเลี้ยงฉลองที่มีอยู่ในเกือบทุกขั้นตอนของพิธีแต่งงาน และไม่ต้องเสียเวลาในการเตรียมงานเป็นเวลาหลายเดือนหรืออาจจะเป็นเวลาปีในบางกรณี

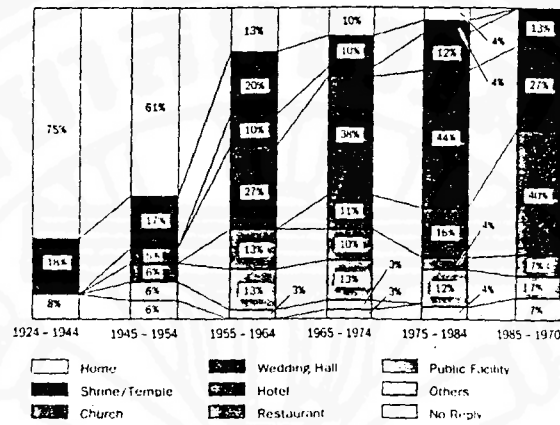
อย่างไรก็ตาม พิธีแต่งงานก็เป็นสัญลักษณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า “ลูกสาวเป็นของพ่อแม่” และพ่อแม่ผู้ที่มีอำนาจเหนือลูกสาว ถ้าสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก ความเป็นทางการของพิธีการก็จะมากขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการแต่งงานของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน อันเป็นการผสมผสานระหว่างการแต่งงานตามจารีตญี่ปุ่นที่เรียกว่า การแต่งงานแบบ Shinzen และการแต่งงานตามแบบตะวันตก กล่าวคือ พิธีแต่งงานจะเริ่มขึ้นด้วย การแต่งงานแบบ Shinzen ก่อน ซึ่งจะต้องกระทำต่อหน้าพระเจ้า โดยเจ้าบ่าวจะต้องสวมชุด haori-hakama และเจ้าสาวจะต้องสวมชุด uchikake และใส่วิกผม taka-shimada ผู้ที่จะเข้าร่วมพิธีนี้ได้จะมีเพียงพ่อแม่และเครือญาติของ

ทั้งสองฝ่าย พ่อสื่อแม่สื่อ นักบวช เจ้านายและเพื่อนสนิทบางคนเท่านั้น ในขั้นตอนเหล่านี้นักบวชจะเป็นผู้ดำเนินพิธีการตลอด และก่อนที่จะถึงขั้นตอนสุดท้ายของพิธีการนี้ คู่แต่งงานจำนวนมากยังได้เพิ่มพิธีการตามแบบอย่างตะวันตกด้วยการแลกเปลี่ยนแหวนแต่งงานก่อนที่จะมอบกิงไม้ศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พระเจ้าอันเป็นการเสร็จสิ้นพิธีการด้วย

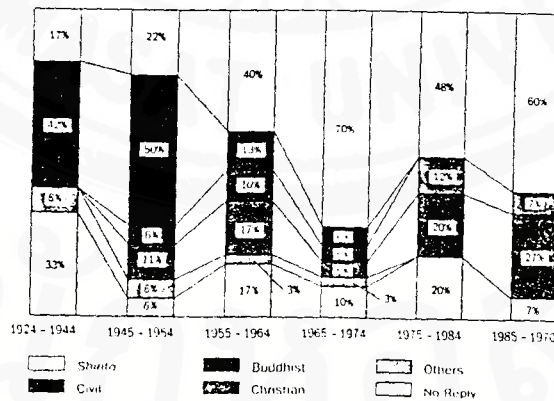
ปัจจุบันการแต่งงานของคนญี่ปุ่นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย นับตั้งแต่สถานที่ใช้ในการประกอบพิธี ซึ่งแต่เดิมเคยกระทำในบ้านก็ได้เปลี่ยนไปใช้สถานที่อื่น ๆ เช่น วัด โรงแรม ภัตตาคาร ฯลฯ แบบแผนพิธีการแต่งงานได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยใช้พิธีกรรมแบบ Shinto ก็เปลี่ยนไปเป็นแบบศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ หรือแม้กระทั่งใช้พิธีการแบบผสมผสานก็มี อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องรูปแบบการแต่งกายของคู่บ่าวสาวและผู้ร่วมพิธีด้วย จากที่แต่เดิมเคยมีการแต่งกายตามแบบจารีตของพิธีการแต่งงาน ก็จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้เข้ากับรูปแบบของพิธีการที่เปลี่ยนแปลงไป จนกระทั่งใส่ชุดเสื้อผ้าตามแบบอย่างตะวันตก นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการเลี้ยงรับรองด้วย ดังจะเห็นได้จากการให้ความสำคัญกับเด็กแต่งงานในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญทางสังคมอันหนึ่ง โดยแขกที่ไม่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมพิธีแต่งงานจะส่งเด็กมาให้เป็นสัญลักษณ์แทนตัว เมื่อคู่บ่าวสาวถือมีดและตัดเค้กร่วมกันก็ถือได้ว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในพิธีการดังกล่าวยอมรับการแต่งงานที่เกิดขึ้นในครั้งนี้

ถึงแม้ว่าคนหนุ่มสาวญี่ปุ่นในปัจจุบันจะมีอิสระในการเลือกคู่ครองมากขึ้น แต่ผู้หญิงในยุคนี้ได้เปลี่ยนไปแล้ว เพราะผู้หญิงสามารถมีรายได้เป็นของตัวเองอันเนื่องมาจากการออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้นการที่จะต้องอยู่ใต้อำนาจของพ่อ สามีนี้อาจเหมือนแต่เดิมนั้นก็คงจะต้องเปลี่ยนไป ซึ่งสิ่งนี้อาจกลายเป็นปัญหาของความแตกร้างในครอบครัวได้ ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงการใช้สถานที่ประกอบพิธีการแต่งงาน

ตารางที่ 2 แสดงรูปแบบพิธีการแต่งงาน

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนเงินค่าของขวัญที่มอบให้แก่ผู้แต่งงานแบ่งตามกลุ่มผู้ให้

Unit: Yen. No. of persons surveyed: 853.

	Total	Rank & File Employee	Manager	Section Chief	Dept. Head and Above
Annual Outlay, Sad & Happy Occasions	193808	90376	126061	170687	310420
Annual Total, Weddings	68930	45493	50400	58111	1006924
Average per Wedding	28241	19020	23543	27008	35110
When Attend Weddings Alone	32613	26576	30502	30993	36914
When Attend Weddings With Others	67877	47813	57436	59364	79921
When Don't Attend	10293	5210	7160	11847	13827

ค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นของการแต่งงาน

เมื่อพิจารณาถึงเรื่องค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน สิ่งนี้ทำให้เราต้องย้อนกลับไปมองที่แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นของค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ค่าเสียโอกาสซึ่งเกี่ยวข้องกับ การกระทำเฉพาะนั้นเป็นสิ่งที่เฝ้าเทียบต่อการรับ ซึ่งอาจจะเป็นการกระทำอย่างอื่นแทนให้ก็ได้ ยกตัวอย่างเช่นในกรณีของคนที่มีทัศนคติเกี่ยวกับการอยู่บ้านหรือการไม่ได้ทำงานประจำ มูลค่าของการอยู่บ้านเป็นการสูญเสียค่าจ้างที่ควรจะได้รับจากการทำงานในช่วงเวลานั้น ยิ่งค่าจ้างราย ชั่วโมงสูงขึ้นค่าเสียโอกาสของการอยู่บ้านก็มากขึ้นตามไปด้วย ผู้ที่เหนื่อยเกินกว่าจะไปทำงานที่ ค่าจ้างต่ำอาจจะมีแรงมากขึ้นถ้าค่าจ้างสูงขึ้น

สำหรับผู้หญิงญี่ปุ่นโดยเฉลี่ยค่าเสียโอกาสของการแต่งงานเป็นการสูญเสียรายได้และ ประโยชน์อื่น ๆ ที่จะได้รับจากการทำงานที่พวกเขาถูกจ้างเข้าไปทำ สำหรับผู้หญิงซึ่งจบการศึกษา ระดับมัธยมและถูกจ้างเข้าไปทำงานในตำแหน่งที่ค่าจ้างต่ำมูลค่าของการหยุดงานเพื่อที่จะไปแต่งงานนั้นต่ำและน่าจะถูกละเลยเพื่อประโยชน์ของการอาศัยรายได้ของสามีเธอมากกว่า สำหรับผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทักษะพิเศษโอกาสของการหางานดี ๆ เต็ม เวลาทำให้ได้รับการปรับปรุง ผู้หญิงมีโอกาสที่จะย้ายไปสู่บริษัทที่จ่ายค่าจ้างดีกว่าและมีงานน่าสนใจ มูลค่าของการย้อนกลับของคนคนหนึ่งที่มีต่อโอกาสที่จะทำงานระดับเดียวกันกับผู้ชายมีสูงขึ้น ผู้หญิงในตำแหน่งดังกล่าวไม่ยากที่จะรีบแต่งงานถ้าความโชคร้ายไม่ได้เกิดขึ้นกับเธอ

การอยู่ในโรงเรียนนาน ๆ ไม่เพียงแต่จะผลักดันการใช้เวลาฝึกฝนเกี่ยวกับการแต่งงานของผู้หญิงเท่านั้น แต่มันยังทำให้ประโยชน์ที่จะได้รับจากการแต่งงานลดน้อยลงไปด้วย ในบางกรณี การสูญเสียมีมากกว่าการได้รับประโยชน์

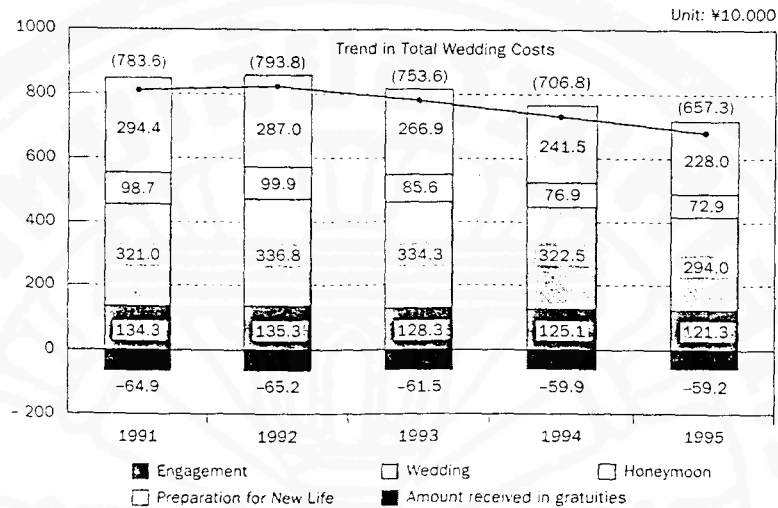
“ความสูงทั้งสาม” (the three highs) เป็นคำที่ใช้ในการอธิบายความต้องการของผู้หญิงญี่ปุ่นสมัยใหม่สำหรับคู่แต่งงานนั่นก็คือ รายได้สูง การศึกษาสูง และสัดส่วนสูง เหตุผลสำคัญอันหนึ่งที่ผู้หญิงญี่ปุ่นรู้สึกเป็นอิสระที่จะกำหนดเงื่อนไขเช่นนี้ก็คือว่าสำหรับพวกเขาแล้วค่าเสียโอกาสของการแต่งงานได้สูงขึ้นอย่างมาก แต่ด้วยการกำหนดเงื่อนไขอย่างเข้มงวดเช่นนั้นพวกเขาอาจจะมีความหวังสำหรับการแต่งงานน้อยลง เป็นเรื่องง่ายที่จะลงโทษผู้หญิงสำหรับการถือตัวเองเป็นสำคัญ (egotism) แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะตระหนักว่าการกล่าวโทษเช่นนั้นได้วางอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สมดุลกันซึ่งผู้หญิงที่โดดเดี่ยวถูกบังคับให้ออกห่างจากการค้า

การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้หญิงที่ยังคงทำงานของพวกเขาภายหลังจากการแต่งงานแล้วยังคงมีอยู่ต่อไปแต่ทางเลือกนี้นำมาซึ่งการเสียสละ เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญของงานบ้านมันอาจเป็นไปได้ที่จะแบ่งเบาความไม่ยุติธรรมบางอย่างโดยการฝึกสามีให้ช่วยทำงานบ้าน แต่เมื่อลูกเกิดออกมาความรับผิดชอบของผู้หญิงก็เพิ่มมากขึ้นอย่างไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้และในบริษัทของชาวญี่ปุ่นมักจะมีความเป็นไปได้ของการเป็นอยู่ที่มีการโยกย้ายไปสู่สถานที่ห่างไกลซึ่งบังคับให้สามีหรือภรรยาเลือกระหว่างการแต่งงานระยะยาวและการลาออก

วิธีการแก้ไขความไม่สมดุลอันหนึ่งอาจจะเหมาะสำหรับผู้หญิงผู้ซึ่งต้องการจะดำเนินอาชีพต่อไปด้วยการหาคนทำงานบ้านของพวกเขาเอง พวกเขาควรจะแต่งงานกับผู้ชายที่ชอบจะทำงานบ้านมากกว่าทำงานในบริษัท การเตรียมการดังกล่าวอาจจะต้องเผชิญกับอคติทางสังคมที่แข็งแกร่งอย่างไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงอยู่ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพอาจชอบที่จะแต่งงานกับผู้ชายผู้ซึ่งมีงานยุ่งที่พยายามจะสร้างความก้าวหน้าในงานของพวกเขา หากกล่าวในทางสถิติจะพบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ชายจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแต่งงานกับผู้หญิงซึ่งจบการศึกษาระดับมัธยมหรือระดับอนุปริญญา มากกว่า 90% ของผู้หญิงจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแต่งงานกับผู้ชายที่มีภูมิลำเนาทางการศึกษาพอ ๆ กัน สถานการณ์ที่ไม่สมดุลกันนี้ทำให้มันยุ่งยากมากขึ้นสำหรับผู้หญิงที่จะเลือกทั้งการแต่งงานและอาชีพ ข้อยกเว้นต่อกฎดังกล่าวก็คือผู้หญิงเหล่านั้นโชคดีเพียงพอที่จะสามารถไถ่ถอนใจการทำงานบ้านของแม่ที่อาศัยอยู่ภายในบ้านของพวกเขาเอง

ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเงื่อนไขต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้การแต่งงานเสียเปรียบจากจุดยืนของผู้หญิงก็ไม่จำเป็นไปได้ที่จะเห็นการลดจำนวนของผู้หญิงที่ต้องการจะยืดเวลาหรือเลิกการแต่งงาน

ตารางที่ 4 แสดงค่าใช้จ่ายในการแต่งงาน

NOTE : Graph puts gratuities in the minus category. However, this amount is added to the total in the figures appearing in parentheses at the top of each column.

SOURCE : "BB White Paper, 1995," published by the bridal magazine Bic Bridal. The survey covers 2,282 couples.

ความแตกต่างระหว่างคู่แต่งงานที่ทำงาน

เมื่อไม่นานมานี้ความสัมพันธ์ของครอบครัวในสังคมชาวญี่ปุ่นมีความคงที่เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากอัตราการแต่งงานที่สูงและอัตราการหย่าร้างที่ต่ำของคนในประเทศเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในโลกอุตสาหกรรม สภาพเช่นนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความจริงที่ว่าแรงงานผู้ชายมีเพียงพอต่อความต้องการและโอกาสในการทำงานของผู้หญิงถูกจำกัด

ในประเทศญี่ปุ่นเคยมีการกล่าวว่าสำหรับผู้หญิงแล้วการแต่งงานได้เสนอ "การจ้างงานตลอดชีพ" กล่าวอีกอย่างก็คือความมั่นคงของการแต่งงานถูกนำมาเทียบเคียงกับการทำงานในโรงงานระยะสั้นที่หญิงสาวจะหาได้หลังจากเรียนจบโรงเรียนมัธยม โอกาสสำหรับการจ้างงานตลอดชีพที่บริษัทมีให้นั้นถูกจำกัดให้เฉพาะผู้ชาย ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงจำเป็นต้องทนกับความทุกข์

ในชีวิตแต่งงานของพวกเขา เพราะโอกาสสำหรับการสร้างชีวิตแต่งงานตามอย่างที่พวกเขาต้องการในสังคมนี้มีค่าน้อยมาก ภายในการจัดองค์กรทางเศรษฐกิจซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นบ้านนั้น สามีจะได้รับการฝึกหัดให้เป็นผู้จัดการขณะที่ภรรยาต้องวางบทบาทของผู้ช่วย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเศรษฐกิจหลังสงครามโลกฟื้นตัวขึ้นสถานการณ์เช่นนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป เริ่มต้นด้วยโครงสร้างอุตสาหกรรมและโครงสร้างการจ้างแรงงานได้เกิดการเปลี่ยนแปลง อัตราส่วนของผู้หญิงที่ทำงานทางด้านเกษตรกรรมและอาศัยอยู่ในครอบครัวตามจารีตนั้น ได้ลดลงจาก 36% ในปี ค.ศ. 1960 เหลือน้อยกว่า 8% ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และมีแนวโน้มที่จะลดลงต่อไป ขณะที่อัตราส่วนของประชากรผู้เป็นเจ้าของธุรกิจครอบครัวตามจารีตและสมาชิกของครอบครัวดังกล่าวทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างได้ลดลงจาก 59% เหลือ 26% แต่จำนวนของผู้ที่อาศัยค่าจ้างเป็นรายเดือนซึ่งถูกจ้างในภาคบริการและภาคหัตถกรรมได้เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มมากขึ้นนี้ได้ทำลายครอบครัวขยายและทำให้ตัวยึดเหนี่ยวความเป็นสายเลือดเดียวกันอ่อนแอลง สิ่งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้คู่แต่งงานหนุ่มสาวมีอิสระทางเศรษฐกิจในครอบครัวของสามีมากขึ้น

กระบวนการกลายเป็นเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอันหนึ่ง เมื่อโครงสร้างทางอุตสาหกรรมก้าวหน้ามากขึ้นประชาชนก็ได้ออกจากหมู่บ้านของพวกเขามาหางานทำและประชากรจำนวนหนึ่งก็ได้อพยพจากชนบทมาสู่เมืองใหญ่ นอกจากจำนวนประชากรทั้งหมดแล้วจำนวนของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองยังสูงขึ้นจากต่ำกว่า 30% ในปี ค.ศ. 1945 เป็น 70% ในปี ค.ศ. 1990 (จากสถิติการสำรวจสำมะโนประชากรแห่งชาติ) สิ่งนี้มีผลต่อการเพิ่มขึ้นในจำนวนของครัวเรือนครอบครัวเดี่ยว เมื่อคู่แต่งงานย้ายออกไปจากบ้านของพ่อแม่พวกเขา ในเวลาเดียวกันสิ่งนี้ได้ขยายโอกาสของผู้หญิงสำหรับการทำงานนอกบ้าน ผลของมันได้ทำให้เกิดการปรับปรุงในสถานภาพของภรรยาภายในครอบครัว ท้ายที่สุดความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมบริการได้ขยายโอกาสของผู้หญิงสำหรับการไม่ได้ทำงานประจำ

ขณะเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของครอบครัวเดี่ยวและการลดลงของอัตราการเกิดทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง และการเพิ่มขึ้นของรายได้ทำให้การทำงานบ้านง่ายขึ้นด้วยการจัดให้มีเครื่องใช้ภายในบ้านเกือบทุกบ้าน ยกตัวอย่างเช่น เครื่องดูดฝุ่น, เครื่องล้างจาน และตู้เย็น ผลผลิตของงานที่ทำที่บ้านโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมากและจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการทำงานบ้านลดลง ผลก็คือ ผู้หญิงสามารถลดเวลาที่ใช้ในการทำงานบ้านและเวลาที่ไม่ได้ทำงานประจำได้ ทำให้มีเงินที่จะสามารถนำไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าเพิ่มเติมหรือดีกว่าเดิมได้เพื่อที่จะนำไปใช้ในการทำความสะอาดบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ ความต้องการเครื่องใช้ภายในบ้านที่สูงมากขึ้นนี้

ได้ทำให้มีการผลิตสินค้าเป็นจำนวนมากและมีราคาต่ำ ซึ่งทำให้มีผู้ต้องการเป็นเจ้าของสินค้าเหล่านี้น่าขึ้น แรงงานผู้หญิงในสภาพที่เหมือนเป็นจากหลังนี้ได้เริ่มย้ายจากบ้านไปสู่ตลาดเช่นเดียวกับผู้หญิงที่เคลื่อนย้ายอย่างรวดเร็วไปสู่ทำงาน

เมื่อผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านการแบ่งงานกันทำในบ้านจึงถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นี่เป็นเพราะว่าความสมดุลของอำนาจระหว่างสามีและภรรยาขึ้นอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ อำนาจในครอบครัวก็เหมือนกับอำนาจในบริษัทที่ขึ้นอยู่กับผู้ที่ทำหน้าที่ควบคุมทางการเงิน

ในอดีตผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะได้รับระดับของการควบคุมเงินภายในบ้านบางอย่าง อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องที่ธรรมดาสำหรับผู้หญิงที่จะไม่ได้ทำงานประจำที่จะได้เงินค่าเช่นนี้ เมื่อสถานการณ์ก้าวหน้าไปมากขึ้นและผู้หญิงที่แต่งงานแล้วเริ่มที่จะทำงานเต็มเวลาเป็นมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภร่ายก็เห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อผู้หญิงประสบความสำเร็จในอาชีพการงานและเริ่มที่จะทำรายได้ได้มากกว่าสามี ความแตกร้าก็จะเกิดขึ้นหากผู้หญิงต้องการให้สามีของเธอแบ่งงานบ้านอย่างยุติธรรม แต่สามียืนกรานที่จะปกป้องสิทธิพิเศษที่เขาเคยมี

เมื่อประโยชน์ที่ได้จากมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้นครอบครัวที่มีรายได้สองทางกลับต้องเผชิญกับความเสี่ยงของการหย่าร้างที่มากขึ้นจากความขัดแย้งดังกล่าวที่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นหากตำแหน่งของอำนาจไม่ชัดเจน

การแก้ปัญหา

การเพิ่มขึ้นของครอบครัวที่มีรายได้สองทางเป็นเหตุผลเดียวกับการเพิ่มขึ้นของผู้หญิงที่ทั้งแนวความคิดเกี่ยวกับการแต่งงานเพื่อที่จะประกอบอาชีพ จำนวนชาวญี่ปุ่นที่ไม่เคยแต่งงานมีเพียงประมาณ 20% ซึ่งค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับประเทศอุตสาหกรรมอื่น ๆ แต่ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาอายุเฉลี่ยของประชากรที่แต่งงานเป็นครั้งแรกนั้นเพิ่มขึ้นอย่างคงที่จาก 25.9 ปี ไปจนถึง 28.4 ปี สำหรับผู้ชาย และจาก 23.1 ปี ไปจนถึง 25.9 ปี สำหรับผู้หญิง (จากสถิติปี ค.ศ. 1991) ปัจจุบันผู้หญิงในญี่ปุ่นโดยเฉลี่ยแต่งงานช้าลงกว่าผู้หญิงประเทศอื่น ๆ ในโลกยกเว้นชาวสวีเดน (26.8 ปี ใน ค.ศ. 1986) นี่เป็นค่าเฉลี่ยของประเทศ ส่วนในโตเกียวการแต่งงานจะมาช้ากว่าค่าเฉลี่ยคือที่อายุ 29.2 ปี สำหรับผู้ชาย และ 26.6 ปี สำหรับผู้หญิง (จากสถิติปี ค.ศ. 1987)

ผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงมีแนวโน้มที่จะแต่งงานช้ากว่า ในหมู่ผู้หญิงญี่ปุ่นทั้งหมดซึ่งมีอายุระหว่าง 25 ถึง 29 ปี นั้นประมาณ 40% ไม่เคยแต่งงานเลย ในกลุ่มคนเหล่านี้มี 25% ที่จบการ

ศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา มี 42.2% ที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา และมี 54.4% ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (จากการสำรวจทัศนคติทั่วประเทศเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของหนังสือพิมพ์ Mainichi เมื่อปี ค.ศ. 1990) ยิ่งผู้หญิงมีการศึกษาสูงขึ้นพวกเขายิ่งแต่งงานช้าลง และสำหรับผู้หญิงที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีในเมืองใหญ่ ๆ แล้วการอยู่เป็นโสดเมื่ออายุ 30 ปี เป็นเรื่องปกติ

แนวโน้มในหมู่ผู้หญิงที่จะแต่งงานช้าลงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเพิ่มขึ้นในระดับการศึกษาของผู้หญิง หลังสงครามโลกครั้งที่สองจำนวนร้อยละของผู้หญิงที่เรียนสูงขึ้นมีเพิ่มขึ้น ในปี ค.ศ. 1989 อัตราส่วนดังกล่าวมีถึง 36.8% ซึ่งมากกว่าผู้ชายเสียอีก อย่างไรก็ตาม 2 ใน 3 ของผู้หญิงเหล่านี้จบการศึกษาระดับอนุปริญญา สัดส่วนของผู้ชายที่จะเรียนต่อถึงระดับปริญญาตรียังคงมากกว่าผู้หญิงถึง 30% ต่อ 14.7% สิ่งนี้แสดงให้เห็นได้ว่ายังคงมีจำนวนห้องเรียนสำหรับผู้หญิงที่จะเรียนระดับสูงอยู่และยังคงมีการยึดการแต่งงานออกไปมากกว่าค่าเฉลี่ย

ผู้หญิงส่วนใหญ่ในปัจจุบันทุกวันนี้ต้องการที่จะแต่งงานอย่างที่สุด การสำรวจทัศนคติเมื่อเร็ว ๆ นี้ชี้ให้เห็นว่ามีเพียง 0.2% ที่ตัดสินใจจะอยู่เป็นโสดตลอดชีวิต กระนั้นอัตราการแต่งงานก็ยังลดลงอยู่เรื่อย ๆ เหตุผลที่สำคัญอันหนึ่งที่ผู้หญิงยึดหรือหลีกเลี่ยงการแต่งงานก็คือ ความต้องการคู่สมรสที่เหมาะสมซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนการคำนวณถึงข้อดีและข้อเสียมันได้กลายเป็นเรื่องที่พิถีพิถันมากขึ้นทุกที

ข้อดีที่สุดของการแต่งงานก็คือ การตัดสินใจของคุณแต่งงานที่จะอาศัยอยู่ด้วยกันจะต้องได้รับการอนุญาตจากสังคม ในประเทศญี่ปุ่นตามจารีตสถานภาพของผู้หญิงถูกกระทบโดยผู้ที่เธอแต่งงานด้วยน้อยกว่าที่ถูกกระทบโดยเมื่อไรก็ตามที่เธอแต่งงาน อย่างไรก็ตามสถานการณ์เช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วโดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ ด้วยประการต่าง ๆ ชีวิตของผู้หญิงโสดจึงถูกมองในแง่ดี

สำหรับผู้ชายข้อดีของการแต่งงานเห็นได้ชัดกว่า พวกเขาไม่เพียงแต่จะได้รับประโยชน์จากการบริการของภรรยาเท่านั้น แต่ยังได้รับประโยชน์จากความเชื่อใจและความเคารพที่เพิ่มขึ้นซึ่งสังคมให้แก่ผู้ชายที่แต่งงานแล้ว สำหรับผู้หญิงการแต่งงานหมายถึงแหล่งรายได้แน่นอนที่จะได้รับจากสามีของพวกเขา แต่ความสำคัญของข้อดีอันนี้มาจากเงื่อนไขสังคมที่ยังมีความแตกต่างอย่างมากระหว่างรายได้ของผู้ชายและผู้หญิง เมื่อสถานภาพของผู้หญิงได้รับการปรับปรุงขึ้นความสำคัญของปัจจัยนี้ก็ลดลง ยิ่งไปกว่านั้นคู่แต่งงานหนุ่มสาวความแตกต่างในเรื่องของรายได้

ได้เป็นเรื่องเล็กมาก ผลก็คือปัจจัยทางด้านอารมณ์ได้ครอบงำปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจในการตัดสินใจที่จะแต่งงาน

สรุป

โดยทั่วไปแล้ว การลงทุนใด ๆ ก็ตามย่อมจะต้องมีทั้งกำไรและขาดทุนเป็นของคู่กันเสมอ ดังนั้นเมื่อการแต่งงานถูกมองว่าเป็นการลงทุนในทางเศรษฐกิจก็ควรจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นสังฆธรรมดังกล่าว เพียงแต่ว่าผู้หญิงและผู้ชายที่กำลังจะเลือกหรือไม่เลือกที่จะแต่งงานได้ใช้เกณฑ์ใดในการตัดสินใจ ก็คงจะต้องพิจารณากันต่อไป หากคำนวณแล้วว่าการแต่งงานเป็นจุดคุ้มทุนหรือเป็นกำไรของชีวิต การลงทุนนั้นก็คงมีค่ามากพอที่จะได้เห็นครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันพื้นฐานอันหนึ่งของสังคมอยู่ต่อไป แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้ามและนำมาสู่ความล่มสลายของสถาบันดังกล่าว การลงทุนนั้นก็คงจะไม่คุ้มค่าเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแล้วครอบครัวก็ยังคงเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่ยังคงมีความสำคัญอยู่นั่นเอง ไม่ว่าการแต่งงานที่เกิดขึ้นจะเป็นการลงทุนในทางเศรษฐกิจลักษณะใดก็ตาม